ki

dr hab. inż. arch. Krzysztof Ingarden, prof. nadzw. KAAFM
Wydział Architektury i Sztuk Pięknych
Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego
ul. G. Herlinga Grudzińskiego 1, Kraków
tel : 602302431; mail: k.ingarden@iea.com.pl

Kraków, 26.04.2016

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Mgr inż. arch. Agnieszki Janowskiej

pt. „PREZESTRZENIE RESZTKOWE W MIEŚCIE"

wykonanej na Wydziale Architektury Politechniki Poznańskiej, w Instytucie Architektury, Urbanistyki i Ochrony Dziedzictwa - Zakład Architektury Usługowej i Mieszkaniowej

Promotorzy rozprawy:

Prof. PP dr hab. inż. arch. Marian Fikus
Prof. PP dr hab. inż. arch. Ewa Pruszewicz – Sipińska

Podstawa opracowania recenzji:

a/ umowa dot. wykonania recenzji nr 10/9/2016 z dn. 25/03/2016 roku.

b/ egzemplarz rozprawy.

1. **Opis formalny pracy.**

Rozprawa została przedstawiona do recenzji w formie książki formatu A4, zawierającej 298 stron. Praca składa się z dwóch części: Pierwsza część (204 strony) zawiera 10 rozdziałów, w tym: 6 rozdziałów z tekstem autorskim : *Wprowadzenie, Definicje i pojęcia stosowane w pracy, Klasyfikacja badanych przestrzeni problemowych, Recykling przestrzeni – studium przypadków, Analiza porównawcza wyników badań sondażowych, Wnioski i Podsumowanie*; i 4 rozdziały informacji końcowych uzupełniających – zawierających *bibliografię, spis ilustracji, spis tabel, spis wykresów*. Część drugą (91 stron) stanowi Suplement , przedstawiający wyniki badań sondażowych dotyczących postrzegania przestrzeni resztkowych w pięciu wybranych dzielnicach Poznania.

2. **Problematyka badawcza pracy - zakres badań i wniosków:**

Autorka podejmuje temat przekształceń struktury miejskiej biorąc pod uwagę jej aspekt, można by powiedzieć, ciekawy, choć dla urbanisty czy architekta funkcjonującego w ramach europejskiej tradycji urbanistyki, w pewnym sensie dość oczywisty jeśli chodzi o jego ocenę czy wartościowanie. Doktorantka skupia swoją uwagę badawczą nie tyle na samej strukturze miasta, co na jej przypadkowych nieciągłościach, ubytkach - przestrzeniach „odpadowych" , czyli pozostałościach przestrzennych powstałych w wyniku różnych czynników formujących tkankę sześciu dzielnic miasta Poznania.

Jednocześnie podejmuje badania środowiskowe z dziedziny socjologii miasta i psychologii percepcji przedmiotowych przestrzeni stawiając pytania o charakter oddziaływania tych przestrzeni na zachowania mieszkańców i ich komfort życia. Intuicja architekta podpowiada, że ubytki tkanki miasta należy uzupełniać – plombować i że takie działanie zawsze jest działaniem porządkującym, uczytelniającym strukturę, poprawiającym odbiór przestrzeni, nacechowanym pozytywnie, itp. Intuicja badacza nakazuje jednak autorce zadać w tym miejscu pytania, czy aby tak jest na pewno? Decyduje się więc na przeprowadzenie badania ankietowego. Ustala zakres pytań badawczych mających zweryfikować intuicję za pomocą doświadczenia jednorazowo przeprowadzonego na tzw. reprezentatywnej próbce ankietowanych.

Tak więc w rozdziale Pierwszym Autorka definiuje zakres badań i, określa cel pracy formułuje tezę i hipotezy badawcze, opisuje i stan badań i określa metodologię badań z podziałem na 3 etapy – zbieranie materiałów wyjściowych, etap 2 – ankieta wartościująca zjawiska przestrzeni resztkowych w strukturze Poznania i etap 3 – interpretacja wyników. Tezę pracy definiuje doktorantka następująco: **„Zagospodarowanie przestrzeni resztkowych jest skuteczną metodą dopełniania kompozycji urbanistycznej i architektonicznej, a dostosowanie ich do współczesnych potrzeb stanowi podstawę do pogłębienia identyfikacji użytkowników z miejscem" (str. 27.)**

W rozdziale Drugim przedstawione są definicje terminów stosowanych w pracy. Uwagę zwraca autorskie zdefiniowanie terminów m.in.: *„przestrzeni resztkowych"* – przez analogię do terminów stosowanych w literaturze angielskiej „residual spaces", „leftover

spaces" a także *„recykling przestrzeni"* – interpretowany jako dopełnienie przestrzeni formą lub funkcją przywrócenie – odzyskiwanie przestrzeni dla społeczności i struktury miejskiej.

Rozdział Trzeci – to analityczna część pracy przedstawiająca inwentaryzacje terenów resztkowych na mapach w skali urbanistycznej, w wybranych dzielnicach Poznania : Chwaliszewie, Starym Mieście, Jeżycach, Grunwaldzie, Wildzie, Nowym Mieście. Przestrzenie zostały przez autorkę poklasyfikowane typologicznie jako : pionowe przestrzenie resztkowe, poziome, wielkoskalowe przestrzenie resztkowe, zmienne przestrzenie resztkowe, przestrzenie osłabiające działanie formy i struktury, graniczne i narożne przestrzenie resztkowe i tereny wymagające kompleksowego zagospodarowania. Tereny zostały czytelnie przedstawione odpowiednimi do przyjętej klasyfikacji kolorami na mapkach, wybrane także na fotografiach z wyjaśniającym dobrze zredagowanym komentarzem. Ciekawym pomysłem , pomagającym w ocenie skali zjawiska, jest zestawienie skali tych przestrzeni ze skalą Starego Rynku.

Rozdział Czwarty – to studium przypadków. Autorka prezentuje przykłady odzyskiwania przestrzeni resztkowych poprzez : działania czasowe , eventy, wydarzenia artystyczne itp.; uzupełnienia poprzez zabudowę mieszkaniową w małej skali i wielorodzinną, tworzenie przestrzeni publicznych, ciągów pieszych rekreacyjnych; lokowanie usług, przestrzeni ekspozycyjnych, biur, pasaży, ogrodów, skwerów i parków, hoteli itp. Z przedstawionych 29-ciu przykładów, trzy są przykładami polskimi – dom Kereta w Warszawie, ogród Wilda w Poznaniu, Madalina przy ul.Madalińskiego w Poznaniu, pozostałe przykłady, to projekty zagraniczne, zapewne nieznane większości osób ankietowanych. Może szkoda że nie ma tu uwzględnionej większej ilości przykładów polskich , a konkretnie poznańskich z lat wcześniejszych - np. zabudowy plombowej mieszkalnej Poznania zrealizowanej w ostatnich latach. Analiza tych obiektów a także ich ewentualna ocena przez ankietowanych, z pewnością poprawiła by wiarygodność i miarodajność wyników ankiet. Na końcu rozdziału Autorka przedstawia tabelę zestawiającą efekty zagospodarowania przestrzeni resztkowych. Recenzent nie ma pewności czy istnieje bezpośredni związek pomiędzy przedstawionymi przykładami a przedstawioną w tabeli charakterystyką efektów zagospodarowania przestrzeni resztkowych. Można ją jednak rozumieć jako próbę autorskiej intuicji i interpretacji tych efektów.

Rozdział piąty – dotyczy analizy porównawczej wyników badań sondażowych w oparciu o autorsko opracowane ankiety. Zakres pytań zawartych w ankietach dotyczy : płci, wieku , miejsca zamieszkania,, oceny wrażenia jakie na ankietowanych robi dana dzielnica, czy też miejsca, oceny przestrzeni publicznych w wybranych dzielnicach, między innymi oceny stanu przestrzeni i ewentualnych oczekiwań i nawet propozycji form interwencji w przestrzenie niezagospodarowane, respondentów podzielonych na dwie grupy zawodową architektów i inne osoby niezwiązane z zawodem.

Zdaniem recenzenta istotną kwestią jest zastanowienie się nad tym, jakiego typu zjawiska zostały objęte zakresem ankiety. Na podstawie analizy pytań stwierdzić można, że przedmiotem oceny respondentów jest ocena stanu istniejącego związanego z ubytkami i przestrzeniami niezagospodarowanymi, np. ich opinia na temat czy w rejonie zamieszkania

znajdują się tereny niezagospodarowane, jaki ewentualny wpływ mają na wizerunek Poznania, ewentualnie jakie sposoby wykorzystania takich terenów byłyby przez ankietowanych pożądane. Warto też zwrócić uwagę, że sugerowane w ankiecie wariantowe odpowiedzi na to ostatnie pytanie mają postulatywny charakter, wyznaczają oczekiwania ankietowanych – na przykład w pytaniu 16-tym, każda z proponowanych odpowiedzi zaczyna się od słowa „należy umożliwić, należy zrobić" itp., lub „powinno się"... zrobić to lub tamto. Jednym słowem wśród pytań ankiety nie ma pytań dotyczących oceny konkretnych zrealizowanych przykładów „recyklingu przestrzeni". Tak więc i odpowiedzi nie mogą dotyczyć oceny faktycznie dokonanych procesów zmiany w wyniku uzupełnienia przestrzeni obiektami, a dotyczą subiektywnej oceny własnych oczekiwań ankietowanych. Mają więc charakter życzeniowy, czy postulatywny. Można w konsekwencji wyciągnąć wniosek, że Ankieta nie sprawdza skutków zmian w przestrzeniach i w konsekwencji w postrzeganiu danej przestrzeni po dokonanej interwencji, czy zmianie. Zatem, idąc dalej tym tropem, powstaje wątpliwość, czy można udowodnić w sposób bezpośredni ten fragment tezy pracy doktorskiej , mówiący że *„zagospodarowanie przestrzeni resztkowych jest **skuteczną metodą** dopełnienia kompozycji urbanistycznej i architektonicznej"*. Bowiem aby to stwierdzić ankietowani powinni być świadkami całego procesu przekształceń tych przestrzeni, musielibyśmy ten skutek zobaczyć i móc ocenić jako **skuteczny**. Być może należałoby złagodzić tezę i stwierdzić w oparciu o wynik ankiety, iż jest **postulowaną i społecznie oczekiwaną metodą**.

Zdaniem recenzenta, ta lekka nadinterpretacja wyniku ankiety jest jedynie drobnym problemem metodologicznym, jako że w praktyce architektonicznej czy urbanistycznej, nie ma generalnie innej metody dopełnienia kompozycji urbanistycznej, jak zagospodarowanie jej ubytków przestrzennych. Problem ten jest bliski tautologii. Teoretycznie można by spytać czy istnieje inna, tzn. nieskuteczna metoda dopełnienia kompozycji urbanistycznej? Wydaje się że nie. Oczywiście odrębnym problemem jest to, że nie każde skuteczne uzupełnienie ze względu na jego indywidualne rozwiązania funkcjonalne czy formalne, będzie oceniane pozytywnie w odbiorze społecznym. Jednak tego typu pytania, dotyczące oceny przez ankietowanych konkretnych przykładów projektów wypełniających przestrzenie resztkowe, nie były włączone do ankiety. Mając to zastrzeżenie na uwadze stwierdzić można, że autorka dokonała ciekawego eksperymentu ankietowego, a wszelkie wątpliwości będzie w stanie wyjaśnić w trakcie obrony.

3. **Metody pracy i warsztat naukowy:**

Doktorantka przedstawiła bardzo świadomie skonstruowaną pracę, w której zastosowany został poprawny warsztat badawczy i naukowy:

- Autorka w sposób umiejętny dobrała literaturę z dużo szerszego zasobu dostępnych obecnie pozycji dotyczących teorii miasta, przedstawiła zwięzły przegląd najważniejszych jej zdaniem pozycji i określiła pole badań wprowadzając do niego porządek terminologiczny – w udany sposób stosując i definiując takie kluczowe dla pracy terminy, jak *przestrzenie resztkowe, recykling przestrzeni.*
- W sposób czytelny zdefiniowała obszar badań i zaprogramowała cykl terenowych prac badawczych inwentaryzując przestrzenie resztkowe:

- Podjęła udaną próbę klasyfikacji typologicznej zinwentaryzowanych przestrzeni;
- Zaprogramowała badania ankietowe – formułując autorsko pytania ankietowe i poprawnie dobierając grupy ankietowanych (podział na grupę profesjonalistów i nieprofesjonalistów), choć zdaniem recenzenta badany za pomocą autorskich pytań zakres tematyczny nie całkowicie pokrywa się z zakładanym badaniem społecznej oceny procesów przekształceń przestrzeni resztkowych. Ankieta była przeprowadzona jednorazowo, nie dotyczyła konkretnych przykładów czy procesów przekształceń - w pewnej mierze ocena miała charakter postulatywny.
- Wykazała się umiejętnością w posługiwaniu narzędziem do analiz danych ankietowych;
- Opracowała jasny i poprawny układ rozdziałów i układ graficzny książki;
- Poprawnie dobrała materiał ilustracyjny i opracowała czytelnie przykłady analizowanych przestrzeni miejskich opatrując wyczerpującymi opisami;
- Praca napisana jest zrozumiałym językiem naukowym, dzięki czemu czyta się ją z zainteresowaniem.

4. **Ocena końcowa.**

Podjęty temat dysertacji jest i zapewne zawsze będzie aktualny i istotny z punku widzenia badań nad przestrzeniami miejskimi. Praca jest udaną próbą zlokalizowania przestrzennych ubytków w tkance Poznania, zdefiniowania ich charakteru i wprowadzenia systematyki do zebranych danych empirycznych. Autorka opracowała systematykę tych przestrzeni w oparciu z zebrany materiał dotyczący pięciu dzielnic Poznania. Przedstawiła także szerokie spektrum możliwości działań interwencyjnych w zakresie, jak to określiła *recyklingu przestrzeni* – ilustrując to wybranymi przykładami, zrealizowanymi w przestrzeniach resztkowych o różnym charakterze, starannie dobierając przykłady projektów zagranicznych i wybór projektów polskich, szkoda jedynie, że tak bardzo ograniczony – do dwóch projektów poznańskich i jednego warszawskiego.

Praca zyskałaby z pewnością gdyby uwzględniała większą ilość poznańskich przykładów interwencji architektonicznych w przestrzenie resztkowe, chociażby plomb mieszkaniowych realizowanych w ostatnim 25-leciu, a także gdyby te konkretne przykłady zostały włączone do ankiet i stały się przedmiotem oceny.

Ciekawa jest część pracy dotycząca badań sondażowych przeprowadzonych przez autorkę. Doktorantka zaprezentowała badania dotyczące percepcji publicznych przestrzeni miejskich. Swoje badania autorka oparta o studia literatury przedmiotu z ostatnich lat i o własne autorskie pomysły zakresu i przedmiotu badań. Autorsko opracowała kwestionariusze ankiety badawczej. Udowodniła, iż posiada odpowiedni warsztat do sformułowania programu badań ankietowych i ich systematycznej analizy. Zakres badawczy pracy doktorskiej, jej przeprowadzenie i wyniki w całości oceniam pozytywnie.

5. **Podsumowanie:**

Podsumowując, pragnę stwierdzić, iż rozprawa doktorska mgr inż. arch. Agnieszki Janowskiej, pt. „PREZESTRZENIE RESZTKOWE W MIEŚCIE" jest pracą ciekawą i oryginalną, jest autorskim osiągnieciem naukowym i stanowi wartościowy wkład w rozwój dziedziny architektury i urbanistyki w zakresie badań nad strukturą miasta i percepcją przestrzeni miejskiej.

Zdaniem recenzenta praca odpowiada w pełni wymogom stawianym pracom doktorskim i spełnia warunki określone w art.13 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Z 2003 r. nr 65, poz 595 z późn. zm).

Wnoszę o dopuszczenie pracy do publicznej obrony przez Radę Wydziału Architektury Politechniki Poznańskiej.

dr hab. inż. arch. Krzysztof Ingarden, prof. nadzw. KAAFM

Kraków, 26/04/2016